

Ocena osiągnięć naukowych dra Sławomira Zatwardnickiego przedstawionych w jego postępowaniu habilitacyjnym

Realizując zadania recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr. Sławomira Zatwardnickiego, adiunkta I Katedry Teologii Dogmatycznej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu (dalej zwanego też „Habilitantem”), przedkładam moją ocenę, która ma na celu stwierdzenie, czy Habilitant spełnia kryteria określone w art. 219 ust. 1.2 i 1.3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668), tzn. czy posiada w swoim dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki teologicznej i czy „wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”.

I. Biogram Habilitanta

Dr Sławomir Zatwardnicki urodził się 13 kwietnia 1975 r. w Gliwicach. W 2000 r. uzyskał tytuł zawodowy magistra inżyniera na Politechnice Częstochowskiej. Poszczególne etapy wykształcenia teologicznego realizował w całości na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu i przebiegały one następująco: w 2013 r. Habilitant uzyskał tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy *Hermeneutyka wiary w nauczaniu papieża Benedykta XVI*, napisanej pod kierunkiem ks. dr hab. Rajmunda Pietkiewicza; w 2015 r. – licencjat z teologii (specjalizacja teologia biblijna) na podstawie pracy magisterskiej uznanej za licencjacką; w 2017 r. zdobył stopień doktora nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej na podstawie rozprawy doktorskiej zatytułowanej *Chalcedońska formuła „bez mieszania i bez rozdzielania” w świetle dokumentów Międzynarodowej Komisji Teologicznej*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Włodzimierza Wołyńca. Od 2019 r. Habilitant zatrudniony jest na stanowisku adiunkta I Katedry Teologii Dogmatycznej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Wcześniej, w latach 2018–2019, był pracownikiem wydawnictw przy Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

II. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Wśród ogółu osiągnięć przedłożonych na potrzeby postępowania habilitacyjnego jako główne osiągnięcie naukowe, w myśl art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Habilitant wskazał monografię zatytułowaną: *Od teologii objawienia do teologii natchnienia. Studium inspirowane twórczością Geralda O’Collinsa i Josepha Ratzingera*, Wydawnictwo Academicon, Lublin 2022, p-ISBN: 978-83-62475-91-9; e-ISBN: 978-83-62475-92-6; DOI: 10.52097/acapress.9788362475919. Monografia ta wpisuje

się w dotychczasowe zainteresowania naukowe Habilitanta, który podejmował teologiczny namysł nad naturą Pisma Świętego, kwestiami dotyczącymi hermeneutyki natchnionych ksiąg, teologią natchnienia i teologią objawienia. Jednym z czołowych przewodników na drodze teologicznej refleksji Habilitanta był m.in. Joseph Ratzinger. Obrana droga, mówiąc obrazowo, zawiodła dr. Zatwardnickiego do „punktu przecięcia się” Pisma Świętego i teologii dogmatycznej. W tym punkcie dostrzegł szczególny potencjał, zwłaszcza dla pogłębionej refleksji nad kwestią natchnienia, które – jak zauważył za adhortacją *Verbum Domini* – obok prawdy było uważane za „kluczowe pojęcie kościelnej hermeneutyki świętych Pism” (s. 13). Efektem końcowym podjętych badań stała się wspomniana monografia. Opracowanie to ma cechy dzieła wręcz monumentalnego, nie tylko ze względu na jego obszerność, ale i merytoryczną zawartość. Już na wstępie należy przyznać, że jest to monografia na wskroś oryginalna, wypełniająca istotną lukę w piśmiennictwie teologicznym i zasługująca na najwyższe uznanie.

1. Przedmiot badań i ich cel

Wybór wskazanego wyżej przedmiotu badań, czyli doktryna natchnienia, został przez dr. Zatwardnickiego dobrze przemyślany i gruntownie uzasadniony. Za cel postawił on sobie teologiczno-systematyczne opracowanie i pogłębienie doktryny natchnienia. Zainteresował go zwłaszcza dogmatyczny punkt widzenia, gdyż wcześniej zdiagnozował ewidentne braki na tym polu, nie tylko zresztą w polskiej literaturze teologicznej, ale znacznie szerzej. Biorąc pod uwagę aktualny stan rzeczy, wybór przedmiotu badań przez Habilitanta jawi się jako całkowicie zasadny i naukowo relewantny. Dr. Zatwardnicki zaznaczył, że inspiracją dla właściwego namysłu nad natchnieniem stała się twórczość G. O’Collinsa i J. Ratzingera, u których odnalazł te aspekty, „na które teologia natchnienia winna zwrócić uwagę” (s. 17). U tych dwóch teologów znalazł także potwierdzenie, „że nie można badać natchnienia, jeśli nie wyjdzie się od objawienia” (s. 17). W ten sposób dokonał zakreszenia właściwego przedmiotu badań: punktem wyjścia stała się teologia objawienia jako niezbędny warunek „dla teologicznego namysłu nad samym natchnieniem” (s. 20). Punktem docelowym było zaś osiągnięcie pogłębionego rozumienia natchnienia w oparciu o określone wcześniej aspekty. Habilitant wyraźnie zastrzegł, że nie zamierza stworzyć całościowego traktatu o natchnieniu o charakterze przekrojowym. Wybór problematyki badawczej wraz z wyraźnym zakreszeniem jej granic zasługuje na jednoznaczną aprobatę.

2. Baza źródłowa

Określenie pola badawczego pozostaje w ścisłym związku z bazą materiałową. Ponieważ monografia ma dwudzielną strukturę (o czym szerzej będzie niżej), baza źródłowa odzwierciedla ten podział. W pierwszej części są to przede wszystkim publikacje G. O’Collinsa i J. Ratzingera, odnoszące się do problematyki objawienia i natchnienia. Trzeba zaznaczyć, że w przypadku Ratzingera uwzględniono również jego wypowiedzi niebędące wprost klasycznymi dziełami teologicznymi. Powstały one w związku i przy okazji pełnienia przez niego kościelnych funkcji, którym w oczywisty sposób towarzyszyły różne wypowiedzi urzędowe lub nieformalne o dużej nośności teologicznej. Trzeba dodać, że większość dzieł

Ratzingera dostępna jest w języku polskim i przeważnie z takich tłumaczeń korzystał Habilitant. W przypadku O'Collinsa tłumaczeń nie ma zbyt wiele, więc korzystano przeważnie z tekstów oryginalnych, co zapewnia bardziej bezpośredni „kontakt” z myślą danego autora niż tłumaczenie, które do pewnego stopnia już jest formą interpretacji. Nie oznacza to dyskwalifikacji takiego podejścia do dzieł emerytowanego papieża, tym bardziej, że skorzystano również z wielu opracowań twórczości obu wspomnianych teologów, które zamieszczono wraz z innymi, licznymi współczesnymi publikacjami teologicznymi odnoszącymi się do problematyki natchnienia w dziale „Opracowania i literatura pomocnicza”. Ten zasób materiałów w dużej części stał się również podstawą dla autorskiego wkładu Habilitanta w teologię natchnienia. Zebrana baza materiałowa jest różnorodna, ale spośród literatury światowej obok polskich tłumaczeń dominują publikacje angielskojęzyczne. Oznacza to pewne zawężenie i należałoby je uzasadnić. Do bazy źródłowej włączono również kościelne dokumenty urzędowe i związane z problematyką natchnienia opracowania Międzynarodowej Komisji Teologicznej i Papieskiej Komisji Biblijnej. Mimo sformułowanej wyżej krytycznej uwagi, bazę materiałową należy uznać za wystarczającą, reprezentatywną i umożliwiającą osiągnięcie zamierzonego efektu badawczego.

3. Metoda

Badawczy cel oraz baza źródłowa zdeterminowały dobór adekwatnej metody. W jej opisie Habilitant wyjaśnił, że „znamionują ją elementy metody pozytywnej i spekulatywnej” (s. 27). W tym pierwszym przypadku miał na uwadze analizę i syntezę danych pozytywnych, czyli piśmiennictwa O'Collinsa i Ratzingera w celu wypracowania tych aspektów teologii natchnienia, które w drugiej części monografii pogłębił w spekulatywnym namyśle autorskim. Ten ogólny zarys zastosowanej metody został następnie uszczegółowiony opisem poszczególnych czynności badawczych towarzyszących obróbce zebranego materiału. W istocie teologiczno-systematyczna analiza konieczna była w obu częściach pracy, bowiem także w drugiej jej części Habilitant korzystał z pozytywnego dorobku, podejmując analizę wypowiedzi wielu autorów, a także kościelnych dokumentów. Jej wyniki posłużyły mu następnie do dokonywania syntez i wyciągania odpowiednich wniosków, które stały się elementem jego dalszego namysłu i spekulacji, rozwijających i pogłębiających poruszane aspekty. Reasumując: w wielu partiach materiału pierwszej i drugiej części zastosowano teologiczno-systematyczne analizy wybranych publikacji odnoszących się do głównego problemu pracy. Jednocześnie w drugiej części nastąpiło spekulatywne pogłębienie wybranych pięciu aspektów, przy czym działało się to dzięki analitycznemu wyłuskaniu treściowych zasobów zawartych w analizowanych materiałach. Dzięki spekulatywnej obróbce całości uzyskanego materiału analitycznego stworzono ostatecznie oryginalną, odautorską teologię natchnienia. Bez wątplenia recenzowana monografia dowodzi biegłości jej Autora w stosowaniu metod warunkujących uzyskanie zamierzonego celu badawczego.

4. Struktura i pozostałe elementy formalne

Jak już kilkakrotnie wspomniano, monografia dzieli się na dwie części – I: „O'Collins i Ratzinger o objawieniu i natchnieniu” (s. 31–354); II: „Przyczynek do teologii natchnienia” (s.

355–748). Całość poprzedzona została wykazem skrótów (s. 9–12) oraz „Wstępem” (s. 13–30). W pierwszej części wyróżniono trzy rozdziały, z których każdy dzieli się na punkty i podpunkty, przy czym w dwóch pierwszych rozdziałach każdorazowo występuje sześć punktów, a każdy z nich posiada po trzy podpunkty. Każdy rozdział kończy się podsumowaniem. W pierwszej części zastosowano więc trzypoziomą strukturę. W drugiej części zamieszczono pięć rozdziałów, w których wyróżniono każdorazowo po sześć punktów. Każdy rozdział również kończy się podsumowaniem. W drugiej części struktura ma więc charakter dwupoziomowy. Uderza doprowadzona niemal do szczytów doskonałości regularność podziałów. Nie wiadomo jednak, czy taki był wyraźny zamiar Autora, czy taką regularność „narzuca” wprost analizowana materia.

Pierwsza część, jak już wspomniano, poświęcona jest twórczości O’Collinsa i Ratzingera, przy czym pierwszy rozdział podejmuje kwestię Objawienia w ujęciu O’Collinsa (s. 39–140), drugi obejmuje prezentację teologii objawienia według Ratzingera (s. 141–255), trzeci zaś omawia teologię natchnienia u obu wspomnianych teologów: w pierwszym punkcie w odniesieniu do O’Collinsa, drugim – Ratzingera, zaś trzeci (ostatni) punkt zbiera zasadnicze wnioski z wcześniejszych prezentacji, wyznaczając na ich podstawie pięć aspektów (pól) wymagających – w uznaniu Habilitanta – dalszych badań i pogłębienia, konstruując w ten sposób właściwą teologię natchnienia. Trzeci punkt trzeciego rozdziału wraz z pięcioma podpunktami ma niejako „programowy charakter” dla drugiej części, w której struktura rozdziałów została oparta na wyróżnionych wcześniej obszarach wymagających dalszego rozwoju i pogłębienia. Całość wieńczy „Zakończenie”, które zostało poprawnie skomponowane i z niezwykłą precyzją kompleksowo zestawia końcowe konkluzje wynikające z przeprowadzonych badań. Ostatnią część pracy stanowi „Bibliografia”, segregująca wykorzystaną bazę źródłową. Zaskakuje nieco brak jakiegokolwiek obcojęzycznego streszczenia. Owszem, można uznać, że w literaturze światowej nie jest to powszechna praktyka i może nawet większość monografii takich streszczeń nie ma. W przypadku rodzimych publikacji teologicznych jest to jednak dobra praktyka, która pozwala, np. poprzez bazy abstraktowe, zwrócić uwagę na występowanie jakiegoś opracowania na określony temat i już w ten sposób dotrzeć do szerszego grona odbiorców z informacją o istnieniu określonego opracowania. Być może Habilitant ma jednak zamiar wydania tłumaczenia całej monografii, tak by weszła do szerszego czytelniczego obiegu, bo rzeczywiście na to zasługuje, a czego samo obcojęzyczne streszczenie jeszcze by nie zapewniało.

Strukturę monografii należy uznać za przejrzystą, spójną i logiczną. Z niezwykłą precyzją systematyzuje badaną materię i daje jasny przegląd poruszanych wątków i aspektów. Jest ona adekwatna do przedmiotu i celu monografii.

Pozostałe elementy formalne zasługują również na najwyższą ocenę. Mam tu na myśli przede wszystkim właściwie i jednolicie sporządzone przypisy. Obok typowo dokumentujących, znajdują się liczne i cenne przypisy wyjaśniające lub komentujące jakiś aspekt badanej materii. Dowodzą one szerokiej teologicznej wiedzy, erudycji i naukowych kompetencji Habilitanta. Również język jest jasny i komunikatywny. Monografia wyróżnia się większością cech dobrego stylu naukowego, czyli jasnością, zrozumiałością, precyzją i prostotą, mimo w wysokim stopniu spekulatywnego charakteru wypowiedzi.

Na osobną uwagę zasługuje kwestia obszerności monografii. Łącznie z bibliografią obejmuje ona 812 stron! Owszem, poruszana materia jest szeroka i bardzo złożona. Wydaje się

jednak, że pewne partie materiału można było ująć mniej rozwlekłe, zwłaszcza te w I części, mające charakter wprowadzający i były już w części publikowane, a skupić się na właściwej teologii natchnienia, która była właściwym celem badawczego przedsięwzięcia. Ponadto szerokość zakreślonego pola badawczego, a jednocześnie słuszna dążność do jasności i precyzji wywodu poskutkowała koniecznością wielokrotnych rekapitulacji uzyskanych przekonań. Niektóre stwierdzenia w podobnie brzmiąco frazach pojawiają się nawet 6–8 razy w różnych miejscach monografii. Dotyczy to zwłaszcza kilkukrotnych rekapitulacji poglądów O'Collinsa i Ratzingera. Wydaje się, że bez zubożenia merytorycznych osiągnięć można było opracować monografię w bardziej „kompaktowej” formie.

5. Jakość merytoryczna

Monografia jest niezwykle interesującą i podjętą z największą starannością próbą teologiczno-systematycznego opracowania doktryny natchnienia w oparciu o inspiracje płynące z teologicznych ujęć objawienia i natchnienia przez G. O'Collinsa i J. Ratzingera. Idąc za soborową konstytucją *Dei Verbum* oraz opierając się na przekonaniu, które zadomowiło się we współczesnej teologii, Habilitant słusznie uznał, że doktryna natchnienia podporządkowana jest koncepcji objawienia. Należało więc wyjść od prezentacji teologii objawienia, by na jej tle zająć się głównym przedmiotem badań, czyli doktryną natchnienia. Przyjęte założenie sprawiło, że monografia dzieli się na dwie, merytorycznie ściśle ze sobą związane części, ale jednocześnie – co wydaje się paradoksalne – do pewnego stopnia autonomiczne wobec siebie. W pierwszej części Habilitant skoncentrował się na prezentacji, systematyzacji teologii objawienia u wspomnianych dwóch wybitnych teologów, jednocześnie doszukując się i wydobywając zawarte u nich elementy doktryny natchnienia. Mimo że ta część pracy miała mieć jedynie „przygotowawczy” charakter, już w tej formie stanowi ważny wkład w teologiczne rozumienie objawienia. Jest ona bowiem przykładem znakomitej systematyzacji istniejącego piśmiennego dorobku, a umiejętność ta jest warunkiem owocnego uprawiania nie tylko teologii, ale wszystkich dyscyplin o podobnym profilu metodologicznym. Jako taka ma ona ważny przyczynkowski charakter, zważywszy, że zwłaszcza twórczość O'Collinsa nie zyskała dotychczas powszechnej recepcji w polskiej teologii i ciągle jest za mało znana. Habilitant jest akurat w tym przypadku szczególnym jej promotorem. Wartość tej części pracy polega również na tym, że wspomniana systematyzacja poglądów obu teologów nie odbywa się wyłącznie na biegnących obok siebie, równoległych ścieżkach, mimo że na to mogłaby wskazywać struktura tej części, ale niejako dokonuje się każdorazowo „na tle” tej drugiej, co w istocie przyczyniło się również do pewnej „obiektywizacji” uzyskanych rezultatów, w tym wypadku wydobywania kluczowych dla rozumienia natchnienia aspektów. Osobną kwestią pozostaje wybór twórczości wspomnianych dwóch teologów. Biorąc pod uwagę cel tych „przygotowawczych” działań, ów wybór wydaje się subiektywny i podyktowany raczej wieloletnimi zainteresowaniami Habilitanta teologiczną twórczością O'Collinsa i Ratzingera niż wyłącznie ich wkładem w samą teologię objawienia i natchnienia. Dla zbudowania punktu wyjścia do rozważań nad doktryną natchnienia można by z pewnością wybrać szersze spektrum teologów. Z drugiej strony Habilitant wyraźnie zaznaczył, że chodzi jedynie o inspirację i ma do niej prawo, bo w istocie kluczową kwestią jest dla niego doktryna natchnienia rozważana już w szerszej perspektywie współczesnej teologii. Nie umniejszając wartości pierwszej części

monografii, kluczowe znaczenie przypada jednak jej drugiej części, w której w pełni ujawnia się kunszt teologicznego myślenia, erudycji i zdolności tworzenia oryginalnej syntezy przez Habilitanta.

Największą zasługą drugiej części pracy jest twórczy namysł nad doktryną natchnienia, podejmowany z perspektywy teologicznodogmatycznej. Ta propozycja stanowi istotne *novum* w ramach współczesnej teologii i ma jednoznacznie charakter przyczynkarski. Dr Zatwardnicki wydobywa kwestię natchnienia ze swoistej skrypturystycznej „izolacji” i spogląda na nią z dogmatycznej perspektywy ukazując jej węzłowe znaczenie dla pojmowania całej rzeczywistości wiary i teologicznej refleksji nad nią. Imponująco i konsekwentnie wyzyskuje w tym chociażby analogię inkarnacji, sprawnie rozprawiając się jednocześnie z trudnościami jej użycia w innym niż chrystologia kontekście. Jej zastosowanie pozwala choćby w przełomowy sposób pojmować samą transcendencję i przyjąć możliwość występowania jednocześnie immanencji i transcendencji słowa Bożego wobec Pisma Świętego. W tej całościowej perspektywie kategoria natchnienia staje się niezbędnym paradygmatem teologicznego myślenia, zwłaszcza w zakresie eklezjologii, chrystologii, pneumatologii, sakramentologii, czy eschatologii. Skoro natchnienie pozostaje w ścisłej korelacji z objawieniem, to nie sposób podejmować refleksji nad skutkami objawienia w oderwaniu od natchnienia, które z kolei niejako „aktualizuje” objawienie w historycznym wymiarze wydarzenia eklezji. Eklezjalny i eklezjologiczny wymiar natchnienia słusznie znalazł szczególne rozwinięcie w monografii. Jak zauważył Habilitant: „Natchnienie wynika z przynależności do Ludu Bożego i służy wspólnocie wierzących” (s. 769). Dar ten należy widzieć jako zapośredniczony przez Kościół, w którym działa posłany przez Chrystusa Duch Święty. Decyduje on również o normatywnym charakterze początków Kościoła dla późniejszych pokoleń jego członków. Ten eklezjalny i eklezjologiczny wymiar obecny jest także w rozważaniach dotyczących „sakramentalności” słowa Bożego, gdzie dr Zatwardnicki podejmuje kwestię wpływu natchnionych ksiąg na liturgiczne życie Kościoła oraz związek słowa i Eucharystii w kontekście uobecniania zmartwychwstałego Pana w Kościele.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że naukowa refleksja rozwijana na kartach monografii przez Habilitanta wyróżnia się niezwykłą kompetencją i głębią prowadzonych analiz. Dr Zatwardnicki jest teologiem myślącym „całościowo”, ogarniającym swym analitycznym umysłem szerokie spektrum rzeczywistości wiary i jej teologicznych odzwierciedleń. Jest nie tylko świadomy konieczności myślenia z perspektywy *nexus mysteriorum*, ale ze swobodą porusza się w ramach tej spójni tajemnic wiary, wyzyskując ją znakomicie w tworzeniu oryginalnej teologicznej syntezy. W dochodzeniu do niej konfrontuje stanowiska różnych teologów, nie pomijając również przedstawicieli innych wyznań. Ekumeniczna otwartość jest więc również istotnym walorem recenzowanej monografii, nawet jeśli stanowiska niekatolickie zazwyczaj są przedmiotem krytyki ze strony Habilitanta i bardziej służą uwyrażnieniu rozwiązań przyjmowanych przez niego samego niż poszukiwaniu konsensusu. Miał ku temu pełne prawo, tym bardziej, że swoje stanowisko zawsze gruntownie uzasadnia. Uwzględnianie stanowisk różnych autorów, w tym reprezentujących odrębne wyznania, dowodzi jednak dbałości Habilitanta o naukowy obiektywizm jego wypowiedzi i sądów poprzez lokowanie ich na tle całego dziedzictwa myśli chrześcijańskiej.

III. Ocena innych osiągnięć naukowych Habilitanta, w tym jego dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego

Na potrzeby niniejszego postępowania awansowego Habilitant przedłożył również zestaw innych publikacji naukowych oraz wykaz i omówienie innych osiągnięć naukowych w okresie od uzyskania stopnia doktora, w tym dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego.

Grupę publikacji innych niż monografia stanowiąca główne osiągnięcie naukowe tworzą:

- 1 monografia (*Księgi natchnione i ich interpretacja. Inspirujące przesłanie Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Lublin: Wydawnictwo Academicon 2021, 239 s., ISBN 978-83-62475-56-8)
- 18 artykułów naukowych (w tym uwzględniono 2 artykuły opublikowane w różnych wersjach językowych, jednak tożsame treściowo)
- 1 artykuł recenzyjny
- 3 rozdziały w monografiach wieloautorskich
- 6 recenzji naukowych
- 7 monografii popularnonaukowych
- 2 rozdziały w monografiach popularnonaukowych
- 10 artykułów popularnonaukowych
- 5 recenzji popularnonaukowych

1. Artykuły naukowe i rozdziały w monografiach wieloautorskich

Przechodząc do oceny pozostałego dorobku naukowego Habilitanta trzeba najpierw podkreślić, że jego zainteresowania naukowe obejmują przede wszystkim zagadnienia i kwestie wynikające z teologicznego namysłu nad Pismem Świętym, a także z zakresu metateologii, chrystologii, antropologii, eklezjologii, czy szeroko rozumianej sakramentologii. W ocenie pominię jednak te publikacje (monografię, artykuły i rozdziały), których materia łączy się bezpośrednio z głównym osiągnięciem naukowym, a w niektórych przypadkach pozostaje tożsama z jego fragmentami. Habilitant nie ukrywa, że do monografii wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe włączył kilka tekstów już wcześniej publikowanych. Píše bowiem: „Niektóre jednostki materiału były już wcześniej publikowane w postaci artykułów naukowych czy recenzji. Na użytek niniejszej rozprawy po pierwsze poddano je redakcyjnym zmianom, tak by wpisywały się w całość, a po drugie zostały one rozwinięte; jednak duże części tekstu decyduję się przywołać *verbatim* lub w tłumaczeniu z języka angielskiego, także z szacunku dla swojej wcześniejszej pracy. Siłą rzeczy w monografii korzystam również z prowadzonych wcześniej badań, powtarzając wiele wyrażonych w innych miejscach tez czy wniosków, w każdym jednak przypadku dokładając starań, by je twórczo rozwinąć” (s. 30). Deklaracji tej towarzyszą odnośniki (65–68) do wspomnianych tekstów. Ten zestaw należałoby jeszcze uzupełnić o następujące dwa teksty: 1) *Świętość Kościoła a świętość Pisma*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 29 (2021) 2, 121–160; 2) „*Stół Bożego słowa i Ciała Chrystusowego*” (DV 21), w: *Wspólnota eucharystyczna*, red. A.A. Napiórkowski, Kraków 2022, s. 247–268. W

tym drugim przypadku chodzi o zaczerpnięte fragmenty (*passim*), przy czym nie wiadomo, co zostało opublikowane wcześniej: rozdział czy monografia habilitacyjna. W obu nie ma żadnych odniesień do autocytowań.

W kontekście cytowanej wyżej deklaracji Habilitanta trzeba jednak sformułować kilka krytycznych uwag. Jeśli korzysta się z wcześniejszego dorobku, to należy to odpowiednio udokumentować. Owszem, w monografii habilitacyjnej w kilkudziesięciu (ok. 40) przypadkach Habilitant tak postępuje. Jednakże znajdują się tam również dosłowne lub zbliżone brzmieniowo frazy zaczerpnięte z różnych wcześniejszych tekstów Habilitanta, które nie zostały w ogóle oznaczone (ani odnośnikiem, ani przez wyraźne wyróżnienie w przypadku cytatu). Dla przykładu: dosłowne zaczerpnięcia z rozdziału wieloautorskiej monografii *Ani teologia, ani apologia. Geralda O'Collinsa ujęcie natchnienia biblijnego* czasami zostały wyraźnie zaznaczone w monografii habilitacyjnej jako cytaty (s. 33–34), innym razem nie odnotowano tego autocytowania nawet odnośnikiem w przypisach (s. 275; cytaty pochodzą ze wspomnianego rozdziału ze s. 203). Z kolei artykuł *Świętość Kościoła a świętość Pisma* (Wrocławski Przegląd Teologiczny 29 (2021) 2, s. 121–160) został niemal w całości (z pominięciem wstępu i zakończenia) włączony do roz. 3 w II części monografii habilitacyjnej (pkt.4.2–4.6) bez jakiegokolwiek odnośnika do wcześniejszego artykułu czy nawet wzmianki, że poszczególne punkty tego rozdziału w istocie są przedrukiem wcześniejszego artykułu! Wydaje się więc, że ogólna uwaga zawarta we „Wstępie” (cytowana wyżej) o wykorzystaniu wcześniejszych tekstów jest niewystarczająca. Materiały publikowane, które znajdują ponowne zastosowanie należy opatrywać odnośnikiem i odpowiednim opisem bibliograficznym, a dosłowne cytaty odpowiednio zaznaczać. Należy to czynić właśnie „z szacunku dla swojej wcześniejszej pracy”. W przeciwnym razie, gdy nie zamieszcza się takiej wyraźnej dokumentacji, autor naraża się co najmniej na zarzut nierzetelności.

Przechodząc do omówienia i oceny pozostałych publikacji Habilitanta pogrupuję je w taki sposób, by ukazać wachlarz jego zainteresowań.

Do grupy tekstów z zakresu metateologii zaliczają się zwłaszcza te, odnoszące się do nauczania papieża Franciszka: *Wizja teologii w wypowiedziach papieża Franciszka*, „Rocznik Teologii Katolickiej” (2018) nr 3, s. 237–257; *A Theologian Today. Identity and Spirituality of a Theologian in Pope Francis' Statements*, „Teologia w Polsce” (2019) nr 1, s. 37–57 (DOI: 10.31743/twp.2019.13.1.03). W dalszym sensie można by tu również włączyć artykuł pt. *Antygnostyczna kruczata Franciszka. Teologiczne wątki w napomnieniach papieża*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” (2018) nr 2, s. 215–242 (DOI: <https://doi.org/10.34839/wpt.2018.26.2.215-242>). Nie jest to klasyczne ujęcie metateologiczne, ale jego elementy są tam obecne, a ponadto łączy go z pozostałymi osoba papieża Franciszka. W pierwszym ze wskazanych tekstów na kanwie konstytucji apostolskiej *Veritatis gaudium* Habilitant przedstawił papieskie rozumienie roli teologii w misji Kościoła. Wskazał m.in., że papież ujmuje teologię w służbie ewangelizacji i promuje prymat ortodoksji egzystencjalnej, czyli nierozdzielności ortodoksji i ortoporasji. W końcowej części Autor sformułował implikacje wynikające z papieskiej wizji teologii, zakreślając zwłaszcza pola do podjęcia dalszych badań. W merytoryczną linię tego artykułu wpisuje się kolejny z tej grupy, odnoszący się tym razem do podmiotu uprawiającego teologię, czyli teologa. Tekst ten został opublikowany w języku angielskim. Z jednej strony Autor usystematyzował wypowiedzi Franciszka dotyczące sylwetki teologa, z drugiej dokonał charakterystyki duchowości, która

winna wyróżniać teologa. Dominującą cechą jest tu zwłaszcza uczestnictwo w dziele ewangelizacji i świętość życia (świadectwo), tak by nie uprawiać teologii jedynie „zza biurka”. Ostatni ze wspomnianych tekstów również analizuje i systematyzuje wypowiedzi Franciszka, tym razem odnoszące się do przewyciężenia tendencji gnostyckich obecnych w Kościele. Habilitant twórczo wydobyl z papieskich wypowiedzi istotne aspekty teologiczne, które tworzą wizję Kościoła zdolnego do przewyciężenia wspomnianych tendencji. We wszystkich wspomnianych tekstach nie mamy do czynienia jedynie z rekapitulacją poglądów czy stanowisk Franciszka, ale kontekstualną analizą bazy źródłowej połączoną z erudycyjnym komentarzem przenikniętym teologicznie twórczymi intuicjami.

Kolejny zestaw możliwych do wyróżnienia teksty oscyluje wokół tematyki chrystologicznej. Są to zwłaszcza: *Poszukiwanie „objawień antropologicznych” w chrystologii. Wskazówki metodologiczne*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” (2019) t. 26, s. 203–215 (DOI: 10.18276/skk.2019.26-10) oraz *Istotne komponenty młodości w świetle chrystologii*, „Teologia i Człowiek” (2020) nr 1, s. 65-86 (DOI: 10.12775/TiCz.2020.004). Do tego nurtu można by też zaliczyć artykuł: *Przedziwna wymiana dusz. Przebóstwienie w myśli Zofii Tajber – Matki Pauli*, „Teologia w Polsce” (2018) nr 1, s. 149–167. W pierwszym z nich zaprezentowano doktrynę chrystologiczną oraz jej współczesną reinterpretację. Cenne zwłaszcza są wskazówki metodologiczne dla wyprowadzania prawd antropologicznych z chrystologii. W drugim tekście Habilitant zinterpretował młodość Chrystusa opisaną w Ewangelii św. Łukasza, wykorzystując do tego celu doktrynę chrystologiczną jako klucz hermeneutyczny badań. Proces badawczy polegał na poszukiwaniu „objawień antropologicznych” dających się wyprowadzić z chrystologii. W ten sposób sformułował istotne komponenty „młodości teologicznej”. Z kolei trzeci tekst, który mieści się na pograniczu teologii dogmatycznej i teologii duchowości, analizuje orędzie Zofii Tajber – Matki Pauli (1890–1963) pod kątem teologii przebóstwienia, którą zestawiono z rozumieniem tej kategorii w opracowaniu Międzynarodowej Komisji Teologicznej i Josepha Ratzingera. Ze wspomnianego orędzia Autor wydobyl szereg elementów teologicznych określających istotę chrześcijańskiej egzystencji.

Habilitant opublikował także dwa artykuły, które podejmują problematykę metodologiczną. W artykule *Egzegeza teologiczna w świetle opracowań Międzynarodowej Komisji Teologicznej*, „Teologia w Polsce” 11 (2017) nr 2, s. 125–151 poszukiwał teologicznego uzasadnienia dla egzegezy teologicznej rozumianej jako współlistnienie zasad teologicznych i metod naukowych w interpretacji Biblii. Pośród propozycji godnych uwagi w interpretacji biblijnej kluczowa wydaje się być konieczność uwzględnienia dwubiegunowości procesu egzegezy, który winien oscylować między spojrzeniem wiary i nauki. W tym miejscu trzeba zauważyć, że niektóre elementy treściowe także tego artykułu obecne są w monografii będącej głównym osiągnięciem naukowym, jednakże – podobnie jak w przypadkach już wyżej wspomnianych – bez jakiegokolwiek odniesienia do niego w przypisach. Nie odnotowano tego artykułu również w bibliografii monografii habilitacyjnej. Doprawdy niezrozumiałą jest ten brak szacunku Habilitanta dla swych wcześniejszych badań i ich przemilezanie. Z kolei artykuł *Hermeneutyka reformy czy zerwania? Benedykta XVI (Josepha Ratzingera) troska o poprawną interpretację Vaticanum Secundum*, „Communio” (2017) nr 4, s. 110–142 podejmuje kwestię właściwej interpretacji dziedzictwa Soboru Watykańskiego II w kontekście wypowiedzi Benedykta XVI dotyczących „hermeneutyki reformy”, przechodzenia od „litery” do „ducha” dokumentów soborowych i kwestii interpretacji Biblii. Podobnie jak w wielu innych tekstach,

dr Zatwardnicki nie ogranicza się jedynie do rekapitulacji poglądów papieża, ale podjęcia krytycznego i twórczego dyskursu na ich kanwie nad problemem właściwej hermeneutyki nauczania *Vaticanum II*.

Do niniejszego przeglądu włączam jeszcze artykuł, który został opublikowany w dwóch wersjach językowych: *The Eucharistic Presence and Making Christ Present in the Word of God: A Study Inspired by the Views of Robert Sokolowski*, „Collectanea Theologica” (2021) nr 5, s. 117-145 (<http://doi.org/10.21697/ct.2021.91.5.04>); *Obecność eucharystyczna a uobecnienie Chrystusa w słowie Bożym. Studium inspirowane poglądami Roberta Sokolowskiego*, „Collectanea Theologica” (2021) nr 3, s. 95-123 (<https://doi.org/10.21697/ct.2021.91.3.04>). Tekst ten również wpisuje się w niektórych aspektach w problematykę podjętą w głównej monografii, tu jednak zostały one ujęte szerzej. Głównym przedmiotem analiz jest kwestia obecności Chrystusa w słowie Bożym rozpatrywana w analogii do obecności sakramentalnej. Habilitant zaprezentował najpierw poglądy Sokolowskiego, by na ich podstawie przeprowadzić własny namysł nad uobecnieniem Chrystusa w słowie Bożym. Jednym z istotnych wniosków jest stwierdzenie, że nie może być mowy o „dwóch obecnościach” Pana w czasie Mszy Świętej – w słowie i sakramencie. Natchnione słowa prowadzą do misterium Chrystusa obecnego w Najświętszym Sakramencie.

Kończąc ten przegląd należy wskazać jeszcze na tekst będący rozdziałem w wieloautorskiej monografii: *Eucharystia jako „miejsce osobliwe”. Na marginesie monografii Piotra Liszki pt. „Wpływ nauki o czasie na refleksję teologiczną”*, w: *Caritas Christi urget nos. Księga Jubileuszowa dedykowana Ojcu Profesorowi Piotrowi Liszce CMF*, red. J. Froniewski, Wrocław 2022, s. 377-393. Tekst ten powstał na konkretne zapotrzebowanie związane z chęcią uczczenia jubileusz jednego ze znanych wrocławskich teologów. Ta okoliczność stała się okazją do podjęcia refleksji nad postulowaną przez Liszkę koncepcją relacji między czasem i wiecznością w odniesieniu do liturgii. Habilitant poszukiwał na tej podstawie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób jednoczą się czas i wieczność w Słowie Wcielonym oraz wskazał na interferencję Chrystusowego życia w „czasie uwielbionym” z czasem doczesnym, dzięki której jest możliwy wpływ Chrystusowej Paschy na całe dzieje zbawienia.

Przechodząc do oceny tej części dorobku Habilitanta należy stwierdzić, że artykuły naukowe i rozdziały w monografiach wieloautorskich prezentują wysoki poziom naukowy. Gdy spojrzeć na ogół tej grupy publikacji naukowych, to uwidacznia się dominacja problematyki związanej z teologicznym namysłem nad Pismem Świętym. Poza tym nurtem badawczym, który swe przedłużenie znalazł w monografii habilitacyjnej, istnieje jeszcze dość szeroki wachlarz teologicznych zainteresowań Habilitanta, który znalazł odzwierciedlenie w zróżnicowanych pod względem podejmowanej tematyki publikacjach. W odniesieniu do nich podkreślić należy trafność w wyborze tematów teologicznie ważnych, aktualnych, naukowo interesujących, a jednocześnie doniosłych eklezjalnie. Dowodzi to znajomości współczesnej teologii i rozległej erudycji Habilitanta oraz wynikającej stąd znakomitej diagnozy aktualnych wyzwań w teologii i szerzej, we współczesnej kulturze, jak również zdolności do odkrywania obszarów, wymagających badawczych poszukiwań. Opublikowane teksty mają charakter pogłębionych analiz, trafnych syntez, charakteryzują się oryginalnością ujęć i teologicznych intuicji oraz formułowanych wniosków i implikacji. Są one dobrze osadzone w źródłach. Dr Zatwardnicki korzysta z bardzo bogatej i zróżnicowanej bazy materiałowej – wykazanej każdorazowo w obszernej bibliografii załącznikowej – którą twórczo wyzyskuje dla potwierdzenia stawianych

przez siebie też. Narracja prowadzona jest ze swadą i naukową precyzją. Większość artykułów naukowych została opublikowana w specjalistycznych, punktowanych periodykach i wydawnictwach. 6 artykułów naukowych zostało opublikowanych w języku angielskim, co stanowi ponad 30% ogółu. To wysoki wskaźnik, choć jego znaczenie umniejsza nieco fakt, że żaden z obcojęzycznych artykułów nie ukazał się w zagranicznym czasopiśmie. Biorąc pod uwagę kompetencje naukowe i językowe dra Zatwardnickiego wydaje się to dość zaskakujące.

2. Wystąpienia na konferencjach naukowych i działalność dydaktyczna

Z informacji zwartych w autoreferacie wynika, że Habilitant aktywnie uczestniczy w życiu naukowym. Od 2014 r. jest członkiem dwóch towarzystw naukowych zrzeszających polskich teologów: Towarzystwa Teologów Dogmatyków i Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych. Od tego czasu regularnie też uczestniczy w corocznych ogólnopolskich sympozjach naukowych organizowanych przez te towarzystwa. Regularnie zamieszcza artykuły naukowe w posympozjalnych publikacjach Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych.

W okresie objętym oceną wygłosił też referaty na dwóch sympozjach naukowych organizowanych przez zewnętrzne ośrodki naukowe:

1) Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Kościół i Eucharystia”, zorganizowane przez Komitet Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (01.03.2022) – referat: *Stół Słowa Bożego i Ciała Chrystusowego (DV 21)*

2) Konferencja „w ramach 51 Tygodnia Eklezjologicznego organizowanego przez Koło Naukowe Teologów KUL (26.02.2019) – referat: *Młodość w świetle chrystologii*.

Jako adiunkt w I Katedrze Teologii Dogmatycznej PWT we Wrocławiu Habilitant prowadzi również zajęcia dydaktyczne z teologii fundamentalnej i religiologii. W semestrze letnim 2019/2020 prowadził zajęcia z teologii dogmatycznej (chrystologia i trynitologia) w Studium Teologiczno-Katechetycznym w Legnicy. W 2021 r. prowadził wykłady w ramach Kursu Formacyjnego organizowanego w Domu Formacji Stałej Kapłanów Archidiecezji Wrocławskiej w Sulistrowiczkach. W latach 2018–2021 współprowadził seminarium naukowe dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich. Jest promotorem pomocniczym trzech prac magisterskich.

Z uwagi na uwarunkowania zatrudnienia na stanowisku adiunkta oraz zaledwie pięcioletni okres podlegający ocenie, Habilitant nie był w stanie osiągnąć w zakresie działalności dydaktycznej rozległych efektów, ale mimo to należy uznać ją za owocną, zwłaszcza w odniesieniu do ewidentnych dokonań w obszarze kształcenia magistrantów. Jest też aktywnym uczestnikiem życia naukowego, występując kilkakrotnie jako prelegent na konferencjach i sympozjach naukowych.

3. Międzynarodowa współpraca naukowa

Udział Habilitanta we współpracy międzynarodowej wynika głównie z racji członkostwa w redakcji „Wrocławskiego Przeglądu Teologicznego”. Jako sekretarz redakcji współpracuje z członkami Rady Naukowej z różnych uczelni (David Yellin College of Education, Jerozolima; Facoltà di Teologia di Lugano, Lugano; Facoltà Teologica dell’Italia Centrale, Florencja), a

także z autorami i recenzentami z zagranicznych ośrodków naukowych (Middle Tennessee State University, Murfreesboro; Saint Paul University, Ottawa; Facoltà Teologica dell'Italia Centrale, Florence; Facoltà di Teologia di Lugano; Facoltà Teologica dell'Italia Settentrionale, Milano; Pontificia Universitas Sanctae Crucis, Roma). Podejmuje też starania o rozszerzenie tej współpracy o kolejne ośrodki: Universitatea Babeş-Bolyai (Kluż-Napoka, Rumunia), Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology (Ołomuniec, Republika Czeska), Katolicka Univerzita w Ruzomberku (Ružomberk, Słowacja).

Innym wymiarem współpracy międzynarodowej wykazanej w autoreferacie jest współorganizacja (wraz Zakonem Braci Mniejszych Kapucynów – Prowincja Krakowska) od 2004 r. spotkań międzynarodowej Szkoły Życia Chrześcijańskiego i Ewangelizacji Świętej Maryi z Nazaretu Matki Kościoła (sesje weekendowe, rekolekcje letnie, sporadyczne wyjazdy misyjne). Wydaje się jednak, że ten typ współpracy nie ma charakteru ściśle naukowego.

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że w tej dziedzinie Habilitant nie wykazał dużego dorobku, niemniej jednak działania zmierzające do umiędzynarodowienia periodyku naukowego są niełatwym i czasochłonnym procesem, więc dotychczas uzyskane efekty stanowią już niemałe osiągnięcie.

4. Dorobek organizacyjny

W autoreferacie Habilitant informuje, że od 2018 r. pełni obowiązki sekretarza redakcji Wrocławskiego Przeglądu Teologicznego. Podjął w tym czasie szereg działań na rzecz podniesienia jakości czasopisma poprzez: umiędzynarodowienie redakcji, autorów i recenzentów; nawiązanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi; podniesienie poziomu merytorycznej recenzji; poszerzenie grona redakcji o redaktorów działów oraz redaktorów językowych; przetłumaczenie dwóch kolejnych zeszytów periodyku na język angielski; przejście od deponowania tekstów na stronie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej do otwartego dostępu (Open Access) do wszystkich artykułów na stronie czasopisma dostępnej na platformie Open Journal System; prowadzenie całego procesu redakcyjnego w oparciu o system OJS; zakupienie cyfrowych identyfikatorów dokumentów elektronicznych DOI (Digital Object Identifier) oraz wprowadzenie elektronicznych identyfikatorów naukowca (ORCID); wdrożenie systemu antyplagiatowego; dostosowanie prac redakcji do zasad etyki publikacyjnej wypracowanej przez Komitet Etyki Wydawniczej (Committee on Publication Ethics – COPE); zorganizowanie i przeprowadzenie szkoleń redakcji; zakwalifikowanie czasopisma do ATLA Religion Database® (ATLA RDB®). W latach 2019–2020 koordynował realizację dotacji MNiSW w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” oraz ministerialnej dotacji w ramach programu „Działalność upowszechniająca naukę”. W roku akademickim 2018/2019 nadzorował realizację grantów uczelnianych z przyznanej dotacji na utrzymanie potencjału badawczego i dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich na PWT we Wrocławiu. Aktualnie uczestniczy aktywnie również w redakcji Biblioteki Teologii Fundamentalnej. Dorobek organizacyjny koncentruje się więc głównie wokół prac redakcyjnych czasopism naukowych i na tym polu Habilitant osiągnął już ewidentne efekty.

5. Popularyzacja nauki

Habilitanta w sposób wybitny wyróżnia aktywność w upowszechnianiu i popularyzacji wyników prowadzonych przez siebie badań naukowych i ich praktycznej aplikacji w egzystencjalnym wymiarze życia chrześcijańskiego. Wykazany dorobek popularyzatorski już w samych liczbach jest imponujący. Jak już podano wyżej, w okresie od uzyskania stopnia doktora opublikował 7 monografii, 2 rozdziały w monografiach, 10 artykułów i 5 recenzji popularnonaukowych. Regularnie publikuje w kwartalniku „Homo Dei” oraz z mniejszą regularnością na portalu Fundacji Opoka. Od 2008 r. Habilitant na stałe współpracuje z dwumiesięcznikiem „Biblioteka Kaznodziejska”, gdzie w każdym numerze ukazują się jego teksty. Miał w tym okresie 7 wystąpień na różnego typu popularnonaukowych konferencjach czy spotkaniach w kilku miastach w Polsce (Wrocław, Gliwice, Kraków, Lubin). Od 2004 r. cyklicznie głosi konferencje w międzynarodowej Szkole Życia Chrześcijańskiego i Ewangelizacji Świętej Maryi z Nazaretu Matki Kościoła (sesje weekendowe, sesje letnie oraz sporadyczne wyjazdy misyjne na Ukrainę). W okresie wakacyjnym 2017–2019 organizował jeden z poziomów formacyjnych („Modlitwa”) oraz prowadził wykłady w czasie letnich rekolekcji „Jezus żyje” na Górze św. Anny, organizowanych przez Fundację Inicjatywa MISSIO, wspólnoty Odnowy w Duchu Świętym diecezji gliwickiej oraz Sekcję ds. Nowej Ewangelizacji Kurii Diecezji Gliwickiej. Upowszechnienie i popularyzacja nauki jest ogromnym osiągnięciem Habilitanta i zasługuje na najwyższą ocenę.

IV. Konkluzja

Wytworzony po uzyskaniu stopnia doktora dorobek dr. Sławomira Zatwardnickiego dowodzi, że jest on dojrzałym i twórczym teologiem oraz znakomitym znawcą problematyki teologicznej. Jego zainteresowania koncentrują się na różnych kwestiach z zakresu teologii dogmatycznej i teologii fundamentalnej. Bogaty i obszerny dorobek naukowy dotyczy przede wszystkim namysłu nad naturą Pisma Świętego, hermeneutyki natchnionych ksiąg, teologii objawienia i natchnienia, ale także chrystologii i eklezjologii.

Monografia przedłożona w ramach starań o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego jako główne osiągnięcie naukowe stanowi bardzo obszerne studium, dobrze zaprojektowane, osadzone na szerokiej bazie materiałowej, będące teologicznodogmatycznym namysłem nad doktryną natchnienia, kluczową dla właściwej hermeneutyki Pisma Świętego, Tradycji i Kościoła. Uwzględniając fakt, że w literaturze teologicznej dotychczas nie wypracowano właściwej teologii natchnienia, wybór przedmiotu badań wraz z precyzyjnym określeniem jego granic jest nie tylko zasadny, ale przede wszystkim nowatorski i naukowo relewantny. Realizacji wytyczonego celu dokonano rzetelnie i w zgodzie z rygorami naukowej systematyzacji, a przy tym z twórczym rozmachem. Dr Zatwardnicki wydobyl kwestię natchnienia ze swoistej skrypturystycznej „izolacji” i sformułował oryginalną propozycję teologii natchnienia, naświetloną z różnych perspektyw dogmatycznych oraz ukazał jej implikacje w teologicznej hermeneutyce wiary. Podejmowany z perspektywy teologicznodogmatycznej namysł nad doktryną natchnienia stanowi istotne *novum* w ramach współczesnej teologii i ma jednoznacznie charakter przyczynkarski o dużej wadze w ramach badań teologicznych.

Naukowy dorobek współtworzy również zestaw składający się z ponad 20 artykułów i rozdziałów w monografiach autorskich oraz 1 monografii naukowej. Monografia ta i część artykułów pozostaje w bardzo bliskim merytorycznym i treściowym związku z monografią habilitacyjną, więc ich ocena jest tożsama z oceną monografii. Pozostała część zestawu podejmuje różnorodne tematy, zawsze jednak teologicznie doniosłe, aktualne, naukowo interesujące i doniosłe w wymiarze egzystencjalnym. Poszczególne teksty prezentują wysoki poziom naukowy. Habilitant, wyróżniający się rozległą erudycją i szeroką wiedzą teologiczną, stawia odważne i nowatorskie tezy, których weryfikacja prowadzi do szczegółowych analiz bazy źródłowej i samodzielnego namysłu, skutkującego oryginalnymi i trafnymi syntezami i wnioskami.

Obok działalności badawczej Habilitant prowadził także aktywność dydaktyczną, organizatorską, popularyzatorską i włączał się we współpracę na forum międzynarodowym. Krótki okres, jaki minął od uzyskania stopnia doktora oraz warunki zatrudnienia w wyższej uczelni sprawiły, że dwa pierwsze zakresy aktywności miały dość ograniczony charakter, ale mimo to Habilitant wykazał się kilkoma osiągnięciami. Natomiast imponująca i zasługująca na wyróżnienie była działalność popularyzatorska, w ramach której podejmował zagadnienia i kwestie stanowiące aktualne wyzwania w życiu Kościoła i doniosłe dla praktyki życia chrześcijańskiego. Czynił to w sposób, który zachowuje i komunikuje ich teologiczną złożoność i głębię, a jednocześnie jest zrozumiałą dla szerokiego spektrum czytelników. Popularyzatorski dorobek pisarski jest pokaźny i wydatnie służy popularyzacji i upowszechnianiu wyników badań teologicznych. Publikacje te mają już ugruntowaną pozycję na polskim rynku popularnej literatury teologicznej i cieszą się dużym uznaniem. Wszystkie wspomniane wyżej działania i osiągnięcia są dowodami naukowej dojrzałości Habilitanta i predysponują go do działania jako samodzielny pracownik nauki.

Uwzględniając poczynione wyżej szczegółowe i jednoznacznie pozytywne oceny wszystkich aspektów poddoktorskiego dorobku Habilitanta, jednoznacznie stwierdzam, że dr Sławomir Zatwardnicki wniósł znaczny wkład w rozwój dziedziny nauk teologicznych oraz wykazał się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni. Wobec powyższego został spełniony podstawowy wymóg do nadania dr. Sławomirowi Zatwardnickiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk teologicznych i jednoznacznie popieram jego wniosek w tej sprawie.

Rajmund Fonbe